

پرده‌ی اول. شهر خرم

حدود خرمشهر کنونی، پیش از اسلام شهری به نام «بارما» بود که پس از اسلام در زمان خلیفه‌ی دوم «بیان» نامیده شد. بیان عربی «بیان» است که در زبان خوزی، زبان مردم قدیم خوزستان، یعنی مردان. بعدها شهر بیان ویران شد و نزدیکی‌هایش شهر کوچک دیگری به نام محرزه یا محرزوی ساختند. خرمشهر بازمانده‌ی شهرهای بیان و محرزه یا محرزوی است.

بندر خرمشهر

در دوران پادشاهی آغا محمدخان قاجار به تدریج خرمشهر رونق گرفت و در زمان ناصرالدین‌شاه توسعه یافت. می‌گویند خرمشهر کنونی را حاج یوسف کعبی، ربیب عشیره‌ی کمب، و پسرش حاج جابرخان با ساخت گمرک و انبار خرمشهر توسعه دادند و نامش را به‌خاطر خاک‌های سرخ منطقه مَحْمَره گذاشتند. شهر بندری خرمشهر به تدریج رونق زیادی پیدا کرد و توانست از جایگاه بندر بصره که در مقابل آن و در قلمرو عثمانی بود پیشی بگیرد. کشف نفت در خوزستان و جنگ جهانی اول به

نشانه‌های زندگی

بندر خرمشهر پیش از انقلاب محلی مهم برای تجارت ایران با سایر نقاط جهان بود و بررسی اسناد سی‌ای‌ای نشان می‌دهد همواره این منطقه مورد توجه آمریکایی‌ها، که پیش از انقلاب روابط تجاری گسترده‌ای با ایران داشتند، بوده است. بعد از وقوع انقلاب و ماجرای تسخیر سفارت، روابط تجاری دو کشور تقریباً از بین رفت و نام خوزستان و شهرهایش به عنوان منطقه‌ای ناآرام و درگیر جنگ، در گزارش‌ها ذکر شد. در آذرماه سال ۱۳۵۸، سازمان سی‌ای‌ای با همکاری دفتر مطالعات جغرافی و نقشه‌کشی، گزارشی مفصل درباره‌ی خوزستان منتشر کرد که بخش‌های مختلفی داشت؛ از بررسی شرایط جوی منطقه گرفته تا تاریخچه و فرهنگ مردمش. در گزارش آمده بود که سابقه‌ی سکونت انسان در خوزستان، به «حد اقل ۴۰۰۰ سال پیش بازمی‌گردد». زمانی که عده‌ای در مناطقی «که امروز در شهرهای آبادان، خرمشهر، اهواز و دزفول است» سکونت پیدا کردند و گفته شده بود که ساکنین مناطق ساحلی به تجارت مشغول شدند و ساکنین «دشت‌های بالاتر میان اهواز و دزفول، مرکزیت تمدن‌هایی بر پایه‌ی کشاورزی بودند».

بغداد، را تحریک کردند و او خرمشهر را اشغال کرد. ارتش ایران هرات را رها کرد تا علی‌پاشا هم خرمشهر را رها کند. بیست سال بعد، در سال ۱۲۷۳، ایران برای تأکید دوباره، نیروهای نظامی مرکز را به هرات فرستاد، این بار انگلیسی‌ها خودشان خرمشهر را گرفتند و تا نزدیکی‌های اهواز هم پیش آمدند. ایران در پاریس عهدنامه‌ی مارس ۱۸۷۵ را امضا کرد تا هرات را بدهد و خرمشهر را بگیرد. سومین اشغال در شهریور ۱۳۲۰

تدریج جایگاه خرمشهر را به عنوان یک بندر مهم و استراتژیک مهم‌تر کرد و در دهه‌ی ۱۳۱۰ گمرک خرمشهر هم توسعه‌ی زیادی پیدا کرد.

تاریخ اشغال

سال ۱۳۱۴ فرهنگستان ایران نام شهر را از محمّره به خرمشهر تغییر داد و چند سال بعد، در سال ۱۳۱۸ اولین اسکله‌ی تجاری شهر را کنار اروند ساختند.

خرمشهر تا پیش از پیروزی انقلاب سه بار اشغال شد؛ اولین بار در سال ۱۲۵۴. ارتش ایران هرات را که مالیات نمی‌داد، محاصره کرده بود و انگلیسی‌ها هم علی‌پاشا، حاکم

«خرمشهر مرکز نفوذ عرب [ها] است، و تعداد زیادی عرب [نیز] در آبادان و اهواز هستند. فارس‌ها (شامل طوایف لر) در شهرهای شمالی، دزفول و اندیمشک، در اکثریت هستند.»

بخشی از گزارش سی‌ای‌ای؛ ۱۳ آذر ۵۸.

